

Ahmet Yesevi Üniversitesi- Türkistan vesilesi ile Kazakistan intibaları

Prof. Dr. Mustafa Kemal Atilla

1965 yılında Samsun'da doğdu. İlk öğretimini Samsun Atatürk İlkokulu'nda, orta öğretimini Samsun İlkadım Ortaokulu'nda ve Samsun Ondokuzmayıs Lisesi'nde tamamladı. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'nden 1988 yılında mezun oldu. Ondokuzmayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji Anabilim Dalı'nda 1994 yılı nisan ayında Üroloji Uzmanı oldu. Mayıs 2013'te Üroloji Doçenti unvanını aldı. Samsun Mehmet Aydın Devlet Hastanesi'nin Mart 2009 tarihinde Eğitim ve Araştırma Hastanesi olması üzerine Eylül 2010 tarihinde Samsun Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde Üroloji Klinik Şefi olarak göreve başladı. Sağlık Bilimleri Üniversitesi kadrosuna geçerek aynı üniversitenin Samsun SUAM Üroloji Kliniği'nde Ağustos 2020 tarihinde Profesör kadrosuna atandı. Hâlen Samsun Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji Ana Bilim Dalında göreve devam etmektedir. Türk Üroloji Derneği Başkanı ve Endoüroloji Derneği üyesi olan Atilla, İngilizce bilir, evli ve bir çocuk babasıdır.

A ta yurdumuz Kazakistan, Türkiye'den katbekat büyük, adeta bütün bir memleketin ova şeklindeki toprakları ve katbekat az nüfusu ile herkesin iştahını kabartan zengin bir ülkedir. Yıllar önce Kırgızistan seyahatim vesilesi ile Bişkek'ten başkent Almatı'ya gitmiştim ve oraları gezdikten sonra ikinci kez, 2023 yılı mayıs ayı sonu ve haziran ayı başı itibarıyla Ahmet Yesevi Üniversitesi Tıp Fakültesinde "Anayurtta Ata Yurda Sağlık Köprüsü" projesi kapsamında bu sefer daha güneyde Türkistan şehrine seyahatim oldu. Burası, üniversiteye de adını veren büyük mutasavvıf, Diyar-ı Rum'a gelen bütün Horasan dervişlerinin müşşidi, Hacı Bektaş-ı Veli, Hacı Bayram-ı Veli, Yunus Emre, Geyikli Baba, Sarı Saltuk ve sayamadığım diğerlerinin hocası, büyük âlim, Pir-i Türkistan, Hoca (Hace) Ahmet Yesevi'nin türbesinin de bulunduğu, onun manevî ikliminin her yere sinmiş olduğu güzel bir şehir. Zamanında bütün eski Sovyetler Birliği'ne bağlı cumhuriyetlerde olduğu gibi Orta Asya'daki tüm Türk cumhuriyetlerinde de geleneksel Rus mimarisi ve maalesef Rusça hâkim görünüyor. Öyle ki, Rusların Kazak aydınlarına uyguladıkları zulüm, işkence ve cinayetlerin sergilendiği Kazak Tarihi Müzesinde bizi gezdiren bayan rehberin her bir sözüne Rus nefreti yansımış iken o kişinin soyadı "ova" eki

ile bitiyordu. "Madem böyle, o vakit niçin soyadınız Rusça?" diye sormuştum, acı bir gülümseme ile, rehberin bu durumu gayet normal karşıladığı, sormamı garipsediğini görerek.

Burası gözünüzün alabildiği her yerin düzlük, en ufak bir yükseltinin olmadığı bereketli topraklar ülkesi. Güneş tepede her an kızdırırken, çaylar, ırmaklar, suyun bol olduğu zengin bir yer. Nitekim; gezmek, görmek üzere Türkistan şehrinde Çimkent'e doğru yaklaşık 2-2,5 saat süren seyahatimizi de dümdüz ova içerisinde yapmıştık. Dediklerine göre başkentten buralara, buralardan da Özbekistan sınırına kadar coğrafya aynı imiş. Yanımızdaki Kazak rehberine arazi fiyatlarını sorduğumda, gelip istediğim kadar yeri çevirebileceğimi, tarım yapıp bir şeyler üretme karşılığı o araziyi devletin bedava verdiğini anlatmıştı. Caddelerin kenarı kayısı, kiraz, meyve ağaçları ile dolu; kimse dönüp bakmıyor. Üniversitedeki bir Türk ziraat profesörü, dökülüp ziyan olan, hem de Malatya kayısısı ayarındaki bu kayısılar için meyve suyu fabrikası kurmak ve bu nimeti değerlendirmek üzere Türkiye'den müteşebbislerle temasa geçtiğini söylemişti. Yine Çimkent seyahatimizde uğrayıp gezdiğimiz her yerde terk edilmiş, Sovyet dönemi fabrikalar ve binalar, insan ruhunu ezer tarzda devasa, hayalet tarzı; gerçekten ibretlik idi.

Oralara giderken Kazakçanın öğrenmesi zor, bize uzak bir lehçe olduğu söylenmişti. Gittim gördüm ki, istenirse bir ay gibi kısa sürede konuşup anlaşılabilirdi. Benim gibi dile meraklı iseniz eğer, konuştuğumuz kelimeleri, kelimelerin asıllarını orada bulmanız pekâlâ mümkün. Şu güzel, saf, berrak Türkçeye bakar mısınız; kütüphanenin adı "Kitaphana", lokantanın adı "Aş-hana", erkeğin eşi "Ayal". Hani bir söz vardır, "Viran olası hanede evlad-u iyal var".

Rahmetli babaannem evet diyeceği zaman ya da bir şeyi onaylayacağı zaman "iy hee" derdi. Yaşlı bir köylü kadının Giresun şivesi zannettiğim bu sözünü çocukken ne zaman duysam aynen tekrarlayarak taklit eder, eğlenirdik. "Hee" sözünü anlayabiliyordum da baştaki "iy", "iye" lafı bana çok yabancı geliyordu. Ta ki, bu yaşta Kazakistan'ı ziyaret edene kadar. Kazakçada evet "iye", halk ağzında bazen "iy" şeklinde de telaffuz ediliyor. Bunu öğrendiğimde gözlerim doldu, yıllar önce vefat eden babaanneme rahmet diledim. Okuması yazması olmayan o Anadolu kadını, atalarından, ninesinden, dedesinden, onların ta ata yurttan getirdiği o sözleri nesilden nesle aktarıp söylemekteydi; okumuş, yazmış, mürekkep yalamış, bir şeyler bildiğini zanneden benim gibilere de ders vererek.

Ahmet Yesevi Üniversitesi daha doğrusu Türk-Kazak Üniversitesi adından da anlaşılacağı üzere Türkiye ile Kazakistan'ın ortak bir kurumu. Geniş bir alana yayılan kampüsü, bulunduğu ülke standartlarının üzerinde modern binaları, öğretim üyeleri için yapılmış bahçeli, villa tarzı lojmanları ile ilk görünüşte üst düzey intibayı veriyor. Gelelim bizi asıl ilgilendiren "iç" kısmına, çok emek ve para harcadığı her halinden belli olan bu kurumun işleyişi, akademik seviyesi; yani kendisinden bekleneni verip veremediği hususuna: ne yazık ki o kadar müspet değilim. Tıp Fakültesi hastanesinde ameliyatlara yapmak, karınca kararınca eğitim ve öğretime katkıda bulunmak üzere gittiğimiz bu yerde, kaldığımız bir hafta boyunca planladıklarımızın, yapmayı çok istediklerimizin maalesef azını yapabildik. Bilimsel ve tıbbî hizmet seviyesinin ülkemizin çok altında olduğunu üzülerek müşahade ettim. Ülkemizde her üroloji uzmanının bildiği ve kolayca yaptığı basit bir "eksternal mea" darlığı olan genç bir hastanın tedavi edilememesinden ötürü 20 yıldır sistostomi dediğimiz göbekten sonda ile yaşadığını gördüm. Laparoskopik cerrahi için uygun bir vaka bulunmasına rağmen en temel ekipmanın olmadığını, eksik olduğunu görerek o ameliyatı yapamadım. Yönetimin yarı Türk, yarı Kazak olması nedeniyle onlarla bizim idare anlayışımız arasında dağlar olduğunu, bu durumun işleyişi çok zora soktuğunu; daha da önemlisi bu gidişata bir müdahalede bulunulamadığını görmemün hüznünü yaşadım. Gördüm ki, Türk personel bir

şeyler yapabilmek için didinip, çırpınıyorlar. Aynı şevk ve heyecanı tıp fakültesi öğrencilerinde de gördüm; hepsi de pırıl pırıl, sorgulayan, öğrenmeye hevesli, yarınlar için umut veren gençlerdi. Gelgelelim Kazak idarecilere, sanıyorum hâlâ devam eden eski Sovyet sisteminin mirası olarak edindikleri umursamazlık, yavaşlık ve boş vermişlik illetlerinden kurtulamamış görünmekteydiler.

Halkın genelde çok ilgi göstermediği, kafasının sanki karışık gibi durduğu, "kendini Türk olarak hissedip hissetmediği" konusu hangi Türk cumhuriyetlerine gidersen gideyim, benim özellikle merak edip sorguladığım bir husustur. Orada da boş durmadım, yerel halktan kimileri bu soruma neredeyse Turancı bir tavırla "Türk'üm" derken, kimileri "Kazak" cevabını vermiş ama daha ekseriyetle bu soru kişilere anlamsız gelmişti. Bir gün yemek sofrasında karşımda oturan, adını sanırım bilmediğim bir bayan üniversite personeline de aynı soruyu yönelttim. Keşke dilimi tutsaydım, o Kazak bayan açtı ağzını yumdu gözünü, Türklüğü çok sert ifadelerle reddederek kendisinin "Kazak" olduğunu ifade etti. Bunun üzerine yanımdaki arkadaşına dönüp "Bu kim?" diye sorunca onun Kazak üst düzey bir görevli olduğunu öğrendim; anlayacağınız baltayı taşla vurmuştum. Dil meselesi çoğu kere göz ardı edilen fakat bahsedilen bu işlerde en büyük mania, halledilmesi olmazsa olmaz, en önemli meselemizdir. Oraları görünce insan daha iyi anlıyor, Rusların şeklen o topraklardan elini çekmesine rağmen

2023 yılı mayıs ayı sonu ve haziran ayı başı itibarıyla Ahmet Yesevi Üniversitesi Tıp Fakültesinde "Anayurttan Ata Yurda Sağlık Köprüsü" projesi kapsamında bu sefer daha güneyde Türkistan şehrine seyahatim oldu. Burası, üniversiteye de adını veren büyük mutasavvıf, Diyar-ı Rum'a gelen bütün Horasan dervişlerinin mürşidi, Hacı Bektaş-ı Veli, Hacı Bayram-ı Veli, Yunus Emre, Geyikli Baba, Sarı Saltuk ve sayamadığım diğerlerinin hocası, büyük âlim, Pir-i Türkistan, Hoca Ahmet Yesevi'nin türbesinin de bulunduğu, onun manevî ikliminin her yere sinmiş olduğu güzel bir şehir.

Yanımızdaki Kazak rehber arazi fiyatlarını sorduğumda, gelip istediğim kadar yeri çevirebileceğimi, tarım yapıp bir şeyler üretme karşılığı o araziyi devletin bedava verdiğini anlatmıştı. Caddelerin kenarı kayısı, kiraz, meyve ağaçları ile dolu; kimse dönüp bakmıyor. Üniversitedeki bir Türk ziraat profesörü, dökülüp ziyan olan, hem de Malatya kayısı ayarındaki bu kayısılar için meyve suyu fabrikası kurmak ve bu nimeti değerlendirmek üzere Türkiye'den müteşebbislerle temasa geçtiğini söylemişti. Yine Çimkent seyahatimizde uğrayıp gezdiğimiz her yerde terk edilmiş, Sovyet dönemi fabrikalar ve binalar, insan ruhunu ezer tarzda devasa, hayalet tarzı; gerçekten ibretlik idi.

hâlen daha fiilen o topraklarda hüküm sürmesinin yegâne sebebi dildir. İlkokuldan her kademedeki yüksek okullara kadar her yere kendi dillerini dayatıp yerleştirmişler, öyle ki, bir Kazak Kırgız ile, Özbek ile hatta kendi aralarında da sadece Rusça konuşarak anlaşmakta; Tıp Fakültesinde anlatılan derslerde olduğu üzere bilimsel ortamlarda tek geçerli dil olarak Rusça yer almaktadır. Zannediyorum bizim en büyük hatalarımızdan biri asırlardır gittiğimiz yerlere dilimizi götürmememiz, dilimizi yerleştirmememiz olmuştur. Bu asla sovenistlik, ırkçılık değildir. Yüzyıllar boyu Tunus'u, Cezayir'i adanetle yöneten bizlerin şimdi oralarda esamisi okunmazken; katliam, kan, gözyaşından başka bir şey görmedikleri Fransa'nın kısa süren işgal döneminde bugün bütün fertleri Fransızca konuşan bir toplum haline gelen ülkeleri görünce insan pişmanlıkla esef ediyor.

Gördüğüm kadarıyla Kazak halkının dinî mevzulara ilgisi canlı fakat uzun senelerin tahribatı mıdır bilinmez, işin özünden ziyade tevatür, masal kısmı ile daha çok ilgililer. Çimkent şehrine doğru giderken rehberimizin tavsiyesi ile halkın çok rağbet ettiği türbe benzeri bir-iki yere uğradığımızda şahit olduğum manzaralar şunlardı: Bir kuyunun başında insanlar kuyruk olmuş, sırası gelen ipin ucunda aşağı bir kova sallandırıyor. Kovayı tam doldurabilenin bundan sonraki hayatında talihinin yaver gideceğine inanılmıyormuş. Diğeri, neredeyse 20-30 metre uzunluğunda bir sandukanın bulunduğu türbe idi. İçeri girer girmez görevli memur makine gibi ezberlediği sözleri söylemeye başladı, anladığımız, anlatı-

lan, o bir TIR uzunluğundaki sandukada İslâm'ın ilk yıllarında Mekke'de şehit edilen bir sahabe'nin başının yuvarlana yuvarlana oraya geldiği hikâyesi idi. Yanımızdaki rehber arkadaşına Kazak ahalinin büyük bir vecd içerisinde dinlediği bu masala o insanların nasıl olup da inandığını sorduğumda, böyle birçok inanışın var olduğunu, halka işin doğrusunu anlatmanın onlarda çok büyük bir hayâl kırıklığı doğuracağından ötürü kimsenin buna yanaşmadığını ifade etmişti.

Dönüşümde, programı ve seyahatimizi planlayıp gerçekleştiren TİKA'mıza benden istemiş oldukları gözlem raporunu yazıp göndermiştim, müsaadenizle onu aşağıya alıyorum. Belki karar verici konumundaki ilgililerimizin dikkatini celbererse, bir şeyler yapılacağı, bir şeylerin düzeltileceği ümidi ile beni bahtiyar kılar.

"Sayın İlgili

Mensubu olduğum aziz milletime ve memuru olduğum devletime ödenmesi gerekli bir borç olarak düşündüğüm, Kazakistan Türkistan'daki Ahmet Yesevi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine yaptığımız bir haftalık ziyaret ve orada icra edilen ameliyatlara ve yetkililerle yapılan görüşmelerden hasıl olan aşağıdaki düşüncelerimi sizlere ve sizler vasıtası ile devletimizin karar alıcı konumundaki yetkililerine arz etmeyi bir görev telakki ediyorum. Kolay ve net olması açısından madde madde sıralamak isterim.

Ata yurdumuz; aynı dil, aynı din, ortak tarih ve geleneklerimizin bir olduğu, bir büyük millet ailemizin binlerce yıllık müş-

terek vatanıdır. Tabiri caizse oralara bir büyük ağabey pozisyonunda olan ülkemizin arka bahçesidir. Bizlerin atalarının Anadolu'ya göç etmiş olması ile oralarda kalanların Rus ve Çin hâkimiyetlerinde kalmış olması, bin yıldır ayrı kalmamız, bu gerçeği, "kardeş olduğumuz" gerçeğini değiştiremez. Bu itibarla, bugün gelinen noktada onlara bir ağabey olan devletimizin oralara her zaman ve zeminde sahip çıkıp her türlü vasıtalar ile hedeflediği programını yürütmesi elzemdir. Bu hedeflere yönelik, şahsî kanaatimce neler yapılabilirliğine dair fikirlerimi kolay anlaşılabilir olması için maddeler halinde beyan etmek isterim.

1) En evvela, ülkemizden Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine gelişi gidiş her türlü imkân zorlanarak ucuzlatılmalı, kolaylaştırılmalı ve teşvik edilmelidir. Bu meyanda neredeyse Amerika ve Avrupa uçuşlarından daha pahalı olan bu hattaki uçak bilet fiyatları aşağı çekilmelidir. THY, ülkemizin bayrak taşıyıcı millî hava yolu olması hasebiyle devletimizin dış siyaseti ve buna yönelik uygulamalarında kullandığı bir enstrümandır; tıpkı TİKA gibi, tıpkı TRT gibi. Devletimiz Türk cumhuriyetlerine elini uzatırken, bu işler için TİKA, TRT ve diğer teşkilatlarımız nasıl seferber oluyorsa, THY de üzerine düşeni yapmak durumundadır. İşin ekonomik tarafı, yolcu yoğunluğu, işletme maliyeti vs. gibi hiçbir parametre devletimizin alî menfaatlerinin üzerinde değildir, olamaz. Gerekirse o hatta THY maliyetine uçmalı, devletin büyük siyasetinin bir aracı olarak ismini aldığı millete hizmet etmelidir. Gerek ülkemizden oralara gerekse oralardan ülkemize her yaştan, her kesimden ama özellikle

ilkokuldan üniversiteye kadar bütün öğrenci gruplarından seyahatler öncelenebilir, toplum bazında kaynaşmaya önem verilmelidir.

2) Kazakistan'a gitmeden önce okuduğum, etraftan edindiğim bilgiler Kazak Türkçesinin Anadolu Türkçesine en uzak lehçe olduğu yönünde idi. Fakat oraya gidince öyle olmadığını, dilimizin esasta bir olduğunu, istenildiği takdirde bir ay gibi kısa bir sürede mükemmel konuşup anlaşılabilirliğini gördüm. Dil, bir topluluğu millet yapan, onları aynı ülkü ve gaye etrafında birleştiren, insanları adeta bir zamp gibi birbirine yapıştıran en önemli varlıktır. Gerçi çok uzun süre Çarlık ve Sovyet Rusya'sı boyunduruğunda kalmış olsalar da iki bin yıllık kadim Türk vatani ve milletinin bağımsızlıklarını ilan etmelerinin üzerinden 30 seneyi aşkın zaman geçmesine rağmen hâlen dilde, işte, fikirde Rus hâkimiyetinin olması çok üzücü ve bir o kadar da bizim ayıbımızdır. Tez elden Türk dünyası için ortak bir alfabe, ortak bir büyük hacimli Türkçe lügat hazırlanmalı, oralarda işe ilkokullardaki çocuklardan (balalardan) başlanılmalıdır. Meyvesini ancak bir iki nesil sonra alacağımız bu eğitim işine çok önem verilmeli, o çocukları ortak dil ve kültür dairesinde yetiştirecek öğretmenler çok iyi seçilmelidir. Bu amaçla ülkemizde Türkçenin lehçelerini öğreten bir enstitü hayata geçirilmeli, oralara gidecek her türlü personelin eğitim alarak buradan sertifikalı olması sağlanmalıdır.

3) Orta Asya Türk cumhuriyetlerine gönderilen her kademede Dışişleri personeli Türkçenin bütün o lehçele-

rine bihakkın vakıf olmalıdır. Oralarda edindiğim intiba, elçilik görevlilerimizin maalesef yeterince etkin olmadıkları yönündedir. Bütün Türk cumhuriyetlerinden sorumlu olacak şekilde olağanüstü yetkili bir büyükelçi atanmalı, bu elçimiz bütün o coğrafyadan sorumlu, her ülkedeki elçilik personeline amir pozisyonunda, oraları sürekli dolaşan, halkla ve ülkemizden gönderilen personel ile sürekli irtibat halinde, lehçelerin tümünü ana dili gibi konuşan, mümkünse Dışişleri personeli olmayan bir kişi olmalıdır.

4) Sağlık hizmeti halka dokunan yüzü nedeniyle toplumla irtibatı temin edebilecek en uygun vasıtalarından biridir. Devletimiz Ahmet Yesevi Üniversitesine çok büyük yatırımlar yapmış, yapmaya devam etmektedir. Fakat aynı şevk ve heyecan Kazak tarafında görülmemektedir. Yıllarca hüküm süren Sovyet sisteminin bir uzantısı olarak en ufak bir iş için başa çıkılmaz bürokratik işlemler dayatılmakta, ülkemizden gelen personel her ne kadar büyük özveriyle işleri yürütmeye çalışsa da çözüm için, gelinen noktada çift başlılığa son verilerek üniversitenin ve bağlı kurumlarının idaresinin tamamen Türkiye tarafına alınması şart gibi görünmektedir. Tıp gibi modern dünyanın ve gelişmelerin anbean takip edilmesi lüzumu bulunan bir sektörde, Kazak entelijansiyasının bu hususta pek gayretli olmadığı, sunulan sağlık hizmeti kalitesinin neredeyse ülkemizin 40-50 yıl önceki seviyesinde olduğu üzüntü ile müşahade edilmiştir. Bir an evvel yönetimin tarafımıza alınarak gerek hekim ve hemşire gerekse alet ekipman açısından kurumun ülkemiz standartlarına yükseltilmesi, bu yolla kardeş ülke ilgililerinin ufuklarının açılması çok faydalı olacaktır. Aksi takdirde bizlerin de dâhil olduğu bu program çerçevesindeki kısa sürelerle oralara gidilip ameliyatlar ve eğitimlerin yapılması arzu edilen gelişme ve neticeyi veremeyecektir. Atalarımızın dediği gibi "taşımaya su ile değirmen dönmemektedir."

Devletimizin ve büyük millet ailemizin istikbali açısından hayati öneme haiz insanlarımızın kaynaşması, ortak dil, kültür ve bir millet olarak sahip olduklarımızın daha niceleri için olabildiğince güçlü ve hızlı davranıp, yüzyıllar içerisinde ancak bir kere karşımıza çıkan bu ilahi lütfu değerlendirerek torunlarımıza, gelecek nesillere hayalimizdeki o büyük devleti miras bırakmak hepimizin boyununun borcu olmalıdır.

